

Mircea Alexandru Birț
Tudor Sălăgean
(coordonatori)

FRANCMASONI ȘI PATRIOȚI

Francmasoneria, idealul național și realizarea Marii Uniri

Autori:

Mircea Alexandru Birț
Daniel Hrenciuc
Gelu Neamțu
Tudor Sălăgean
Mircea Vaida-Voevod
Varga Attila

Cluj-Napoca, 2020

MIRCEA ALEXANDRU BIRȚ

În loc de prefață:

Contribuția unor personalități

și a francmasoneriei în realizarea Marii Uniri..... 9

GELU NEAMȚU

A fost sau nu Simion Bărnuțiu francmason la 1848? 15

MIRCEA VAIDA-VOEVOD

Alexandru Vaida-Voevod. Masonul. Destin și istorie 39

TUDOR SĂLĂGEAN

Marele Orient al Franței și inițierea membrilor

delegației României la Conferința de pace

de la Paris (1919). Ipoteze și certitudini 71

VARGA ATTILA

Conexiuni masonice româno-maghiare

după Marea Unire..... 95

DANIEL HRENCIUC

Familia Flondor și Bucovina Istorică.

Unele considerații..... 107

MIRCEA ALEXANDRU BIRȚ

Locatarii de la Ciucea și francmasoneria:

Ady Endre și Octavian Goga..... 141

MIRCEA ALEXANDRU BIRȚ

Traian Moșoiu (1868-1932)..... 161

MIRCEA ALEXANDRU BIRȚ

Moise Enescu (1879-1943) 171

Coordonator:

MIRCEA ALEXANDRU BIRȚ (MAB)

Participanți:

DANIEL HRENCIUC (DH); TUDOR SĂLĂGEAN (TS),

MIRCEA VAIDA-VOEVOD (MVV), VARGA ATTILA (VA)

Masoneria în Primul Război Mondial

Masa rotundă 185

The Contribution of the Freemasonry and Other Personalities
in the Realization of the Great Union (Summary).....245

Gelu Neamțu

A FOST SAU NU SIMION BĂRNUȚIU FRANCMASON LA 1848?*

În mare, imaginea lui Simion Bărnăuțiu părea definitiv formată pe retina istoriografiei noastre. Se bănuia a fi fost trecute cu vederea doar unele aspecte ținând mai mult

---

* Lucrare apărută anterior în *Inorogul. Caiete masonice*, București, 2001 și în T. Sălăgean, M. Eppel, *Masoneria în Transilvania. Repere istorice*, ed. I-IV, Cluj-Napoca, 2007-2018.

de amănunt. G. Bogdan-Duică, D.D. Roșca, Radu Pantazi și mulți alții și-au spus deja cuvântul în ceea ce-l privește și i-au fixat deja rolul avut atât în revoluția românilor din Transilvania de la 1848-1849, cât și în viața politică și științifică în general.

Divinizat în 1848-1849, violent contestat după moarte de Titu Maiorescu, acuzat de naționalism burghez de către slugile lui Mihail Roller, iar mai nou împins în conul de umbră al uitării, reproșându-i-se a fi fost naționalist sau pur și simplu ignorat cu jenă, învinuit și de un inexplicabil ateism, ba chiar și de un oarecare antisemitism.

Și totuși, în ciuda acestor puncte de vedere anti-nomice, dacă ne apropiem de documentele ce-l privesc și de opera sa, dacă o recitim fără prejudecăți, vom constata, cu surpriză, noi fețe, cu totul necunoscute, ale demnului bărbat făuritor de istorie.

Pe linia aspectelor necunoscute ale vieții sale se înscrie și faptul că îl găsim înregistrat ca francmason într-o lojă din Iași, la 1856¹.

Nimic nu este mai incitant pentru un cercetător decât un eveniment sau o personalitate controversată. Așadar, părându-ni-se că intoleranța și antisemitismul nu fac deloc casă bună cu francmasoneria, iar înregistrarea sa între francmasoni cu nimic concret argumentată, am considerat demn de interes să deschidem acest modest câmp de cercetare pentru a găsi un răspuns mai aproape de adevăr.

Așadar, urmărind unele scrieri ale lui Simion Bărnuțiu, precum și altele referitoare la el, cercetând documente, memorii, corespondență în legătură cu una sau alta dintre atitudinile sale atât de contestate, am ajuns să depistăm argumente care fie anulează, fie diluează serios

---

¹ Horia Nestorescu-Bălcești, *Ordinul masonic român*, București, 1993, p. 232.

învinuirile care i se aduc, punând în lumină, așa cum am mai spus, o față mai puțin cunoscută, iar în unele cazuri, cum este cel al apartenenței sale la francmasonerie încă din 1848, chiar una *cu totul necunoscută*.

Să trecem pe scurt în revistă faptele care susțin aserțiunile noastre de mai sus.

De la 18 ani, în 1826, când a fost primit în Seminarul greco-catolic de la Blaj, Simion Bărnuțiu a fost considerat un *copil-minune*. Inteligența, hărnicia și conduita sa exemplară l-au impus atât colegilor de studii, cât și profesorilor. Își termină strălucit studiile și în 1829 este numit arhivar al Consistoriului diecezan. Predă apoi în 1832 istoria universală și filosofia, pentru ca în 1834 să devină secretar personal al episcopului greco-catolic Ioan Lemeni.

De acum, liniile destinului său vor lua o cu totul altă direcție decât aceea obișnuită de preot cucernic, disciplinat și bun administrator al vreunei bogate parohii ardelenene, neîmplinind astfel visul comun al oricărui teolog român respectabil.

Atât de aproape de episcop, cu structura sa receptivă, critică și independentă, se îndreaptă sigur spre un dezastru al legăturilor personale cu acesta. Setea tinerească de puritate, gestul său din anii de profesorat, prin care revoluționase Blajul, predându-și lecțiile (fapt nemaiauzit) în limba română, îl transformă pe Simion Bărnuțiu din protejatul blând și modest al episcopului într-un nesupus ce nu găsea suficient teren să se răzvrătească.

O notă a unui apropiat al său pare să ne explice cauzele metamorfozei suferite: „Bărnuțiu, scârbit de destrămarea moravurilor, ce se furișă sub ochii săi la curtea episcopală, amărât până la suflet de maghiarismul ce se in-

troducea pre nesimțite chiar și în palatul episcopului Ioan Lemeni², ceru în 1832 cu insistență trecerea la catedră”.

Prin dorința sa ardentă de a preda în limba română, el devine însă principala stavilă în calea maghiarizării bisericii și școlilor blăjene, provocând o adevărată „teroare” între românii pe cale de deznaționalizare, ce adoptaseră cultura maghiară în toate domeniile vieții cotidiene.

Au loc două tentative de asasinat asupra tânărului Simion Bărnuțiu, aparent inexplicabile, după care, în 1843 are foarte puțin cunoscutul proces lemenian, se pare, cu un discret, dar profund caracter național. Același bun cunoscător al biografiei lui Bărnuțiu făcea constatarea că, în esență, respectivul proces a fost un „precursor al rezbelului românismului în contra maghiarismului” și că se acționa pe două planuri: *Gazeta de Transilvania* deștepta spiritul național în opinia publică românească, formând și educând oastea, iar *procesul* de la Blaj îi forma pe „conducătorii oștii românismului”.

Un grup de studenți și profesori sunt eliminați și respectiv înlăturați din școlile Blajului, luând drumul altor centre ardelene – Cluj, Sibiu – și în Ungaria, unde-și vor continua studiile sau diversele preocupări, pe care, cu un termen modern, i-am putea denumi *dizidenți*, deoarece ei își continuă „apostolatul naționalității”, „*formându-se în societăți care țineau adunări*” [sb. ns. G.N.]. Este o informație interesantă, deoarece caracterul acestor societăți nu este foarte lămurit – doar literare sau și secrete. Tocmai despre acest grup, să-i zicem de „dizidenți”, se mai sublinia că „*fură autorii și conducătorii mișcării naționale în 1848. Aceștia [au fost] tribunii și prefectii românilor*”³, iar la scurt timp

---

² Simion Bărnuțiu, *Dreptul public al românilor*, Iași, 1867, pp. IX-X.

³ *Ibidem*, p. XIII.

după aflarea veștii izbucnirii revoluției la Pesta, Ioan Lemeni confirmă, în 18 aprilie 1848, că acei ce răspândeau chemarea adresată românilor pentru a-i convoca la o Adunare națională la Blaj în Duminica Tomei erau „acei care în 1843 au fost eliminați de aici și pe baza unui atestat dat de preposit și-au continuat studiile în alte locuri”⁴.

Simion Bărnuțiu, se știe, își continuase studiile la Sibiu, pe atunci orașul poate cel mai occidentalizat al Transilvaniei.

Prea puțin se știe despre viața lui Simion Bărnuțiu la Sibiu, dar două lucruri se cunosc cu certitudine (din documente): 1) Excelentele relații ale lui Simion Bărnuțiu cu sașii și 2) faptul că aici, Simion Bărnuțiu se impune ca lider al opiniei pentru români.

Sibiul dispunea de două loji masonice, dintre care una era Loja Sfântului Andrei, intitulată „St. Andreas zu den drei Seeblättern”⁵, unde, de la 1781, Ioan Piuariu-Molnar fusese membru, atingând gradul 3. Până la sosirea lui S. Bărnuțiu pe malurile Cibinului trecuseră circa trei decenii, iar despre activitatea lojei masonice care-l găzduise pe Piuariu-Molnar nu avem informații exacte, după intrarea sa în adormire în ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea. Un tânăr atât de strălucitor ca Simion Bărnuțiu, erudit și dornic de autoperfecționare, dovadă noua sa poziție de student la drepturi în ciuda celor aproape 40 de ani, nu putea trece însă neobservat de către membrii lojilor sibiene.

---

⁴ Documente privind Revoluția de la 1848 în Țările Române, C. Transilvania, I, 2-29 aprilie 1848, II, București, 1979, p. 110.

⁵ Ioan Chindriș, *Francmasoneria în Ardeal la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Repertoriul lojilor* (lucrare în curs de redactare).

Dintr-o scrisoare a sa din Sibiu, din 7 aprilie 1848⁶, adresată lui Iacob Mureșianu din Brașov, reiese că are mult de lucru cu școala, nu are timp să citească gazete și să ia parte la *adunări*, în schimb se sfătuiește cu funcționarii români de la tezaurariat, ia în considerare ceea ce zic „cei mai înțelepți ai noștri”. Cere unitate pentru a se „putea isprăvi edificiul națiunii românești” care s-a stricat (de facto, non de jure) prin uniunea întreită de la 1437 și pe care „au început strămoșii noștri a-l zidi iarăși...”⁷. Aici vrem să atragem atenția că a avea asupra națiunii o viziune de „construcție arhitectonică” este incontestabil o viziune pur masonică; tot aici am văzut că menționează acele „adunări” la care, temporar, nu putea participa. Îl critică pe George Barițiu, acuzându-l de inconsecvență și aroganță și-și precizează din nou poziția față de uniune: „...românii nu pot vorbi de unie cu țara ungurească până nu-și vor alege trebile și până nu-și vor hotărî naționalitatea aici în Ardeal. Eu încă cred, că românii nu se vor pleca la unirea asta, văzând că ungurii amenințează cu război căci nu cred că se vor oști românii cu ungurii împotriva Austriei”. Și, în final, dorește să cunoască părerea brașovenilor despre evenimente.

E interesant faptul că poziția din această scrisoare, deși apropiată de manifestul din 24-25 martie 1848⁸, nu face referire la el. În afară de aceasta, nu e mult deosebit nici de *Manifestul românilor transilvani* de la sfârșitul lui martie 1848. Despre *Manifest* s-a spus că este un document „rămas misterios până astăzi”. Și așa și este.

---

⁶ *Revoluția de la 1848 (Documente)*, I, București, 1977, pp. 340-342.

⁷ *Ibidem*, p. 341.

⁸ *Ibidem*, pp. 90-91.

Silviu Dragomir îl atribuie lui George Barițiu, nu fără argumente⁹. Dar Coriolan Suciu nu crede a greși atribuindu-l lui Simion Bărnuțiu¹⁰ (de fapt el se referă la rezumatul cu același conținut al respectivului document. Rezumatul este din 3 aprilie)¹¹.

Ioan Chindriș atribuie *Manifestul românilor transilvani*, tot cu argumente, lui Bărnuțiu¹². Și noi înclinăm a-l atribui tot lui Bărnuțiu (deci și rezumatul din 3 aprilie 1848), adăugând la argumentele ultimilor doi istorici și pe acela că nu numai G. Barițiu a promovat „helvetismul” în „Gazeta” sa la începutul revoluției, ci chiar și Simion Bărnuțiu în *Discursul* său din 2-14 mai 1848, și anume, când arată că în adunările Elveției se vorbește în trei limbi (franceză, italiană și germană), deci, în Transilvania și Ungaria de ce să nu se vorbească în mai multe limbi? Apoi, ca și în *Manifest*, el acceptă uniunea, văzută ca o *federalizare* cu ungurii, numai după ce va fi „constituită și organizată și națiunea română pe temeiul libertății egale”¹³. Părerea că „helvetismul” lui S. Bărnuțiu ar dispărea în *Dreptul public al românilor*¹⁴. Nu împărtășim această părere, deoarece respectivul volum dovedește tocmai contrariul, că ideea de a împărți Transilvania în cantoane persistă¹⁵, ba apare chiar într-o formă nouă de „conteritorialitate”¹⁶.

⁹ S. Dragomir, *Studii și documente privitoare la revoluția românilor din Transilvania în anii 1848-1849*, V, Cluj, 1946, pp. 118-119.

¹⁰ Coriolan Suciu, *Cum a fost pregătit 3/15 Mai 1848*, Blaj, 1925, pp. 70-71.

¹¹ *Revoluția de la 1848-1849...* [Documente], I, pp. 250-251.

¹² S. Bărnuțiu, *Discursul de la Blaj și scrieri de la 1848*, Cluj-Napoca, 1990, ediție îngrijită de Ioan Chindriș, pp. 35-36, 76-77.

¹³ *Ibidem*, pp. 51, 54, 89, 90.

¹⁴ *Ibidem*, p. 89, nota 166.

¹⁵ S. Bărnuțiu, *Dreptul public...*, pp. 420-425, 434-443.

¹⁶ *Ibidem*, p. 436.

Ciudat, sau poate semnificativ, este faptul că *Manifestul* începe cu formula rituală (am zice) „Să fie lumină!” Exclamație fără nicio legătură cu conținutul. Prin urmare, documentul nu ar mai fi deloc *misterios* dacă l-am considera ca aparținând lui S. Bărnuțiu (ca mason al lojii din Sibiu și poate ca o primă reacție a acestuia la cele 12 puncte, având în vedere posibilitatea ca *acest Manifest* să fi fost anterior *proclamației* din 24-25 martie 1848). Putem face această speculație cu atât mai mult cu cât nici G. Barițiu, nici S. Bărnuțiu nu au revendicat *Manifestul românilor transilvani*.

În ceea ce-l privește pe S. Bărnuțiu, această atitudine modestă ar fi fost un fapt obișnuit. Pentru G. Barițiu este însă de neconceput să nu-și adjudece unul din primele și importante documente ale revoluției, cunoscând că S. Bărnuțiu l-a acuzat de „aroganță” (ori aroganța merge mână-n mână cu vanitatea).

Să vedem însă ce conține *Manifestul*. În el se cere autonomie administrativă pentru Transilvania la fel ca în S.U.A.; se cere limba dietei comune ca în Elveția, școli și biserici în aceleași condiții ca în S.U.A. De fapt, niște cereri pe care nu le vom întâlni mai târziu, ceea ce sporește ciudățenia documentului. Interesant este și punctul 11 care, în manifestul pestan din 15 martie 1848, suna: „Libertatea condamnaților politici”, iar la S. Bărnuțiu se cerea mai mult: „Însă și poliția secretă să încete și spionii să fie cași...” O formulare stranie în martie 1848 la Sibiu – și o reacție oarecum de tip masonic, care ar fi avut de ce se teme de o poliție secretă și de spioni. Apoi, orientarea doleanțelor românești spre trei țări civilizate: Elveția, Franța și S.U.A., sunt categoric unice în documentele românești ale vremii. Aici apar absolut clar cele mai puternice tendințe cosmopolite ale vreunui document românesc la

1848. Să nu uităm însă că astfel de tendințe dezvoltau și sașii din Sibiu (cu care S. Bărnuțiu era în relații excelente) și al căror program are exact 12 puncte, promovând tot o Transilvanie de sine stătătoare (regat) și *federativă* (cu teritorii separate pentru maghiari, secui, sași și români, iar în dieta comună folosirea tuturor limbilor acestora)¹⁷.

Dar să revenim încă puțin la *Discursul* său, la care mai putem constata câteva bizarerii.

Mai întâi, cuvântul „Lumină” –, un simbol masonic – apare în *Discurs* de 25 de ori sub diverse forme: „Astăzi e ziua luminii”, „lumina istoriei și a libertății”, „fără de naționalitate nu e libertate nici lumină nicăieri” ș.a.m.d.

Apoi, apare și o frază bizară, sibilinică, dar semnificativă pentru un tip de gândire masonică în contra despotismului, preamărind forța Iluminismului și a celor trei concepte ale Democrației Universale: libertate, fraternitate, egalitate: „O putere cumplită și nevăzută care lucră în contra despotismului pretutindene, lucră demult și la surparea acestei cetăți barbare, și murii [pereții – n.n.s., G.N.] ei se vor răsturna amuși pe aceia cari nu vor să o dărâme din amoare către omenire”¹⁸. Această frază este considerată de filosoful D.D. Roșca drept „mostră de filosofie socială evoluată”¹⁹. Fraza-simbol a fost remarcată ca „neînțeleasă” de publicistul Constantin Zărnescu²⁰.

Să ne aruncăm însă puțin ochii și asupra Adunării de la Blaj din 3-15 mai 1848, unde S. Bărnuțiu a avut o importantă influență asupra redactării jurământului. Am

¹⁷ Mihaela Cosma, „Editorul Johann Gött și presa săsească din Brașov în anii revoluției din 1848-1849”, în vol.: *Imaginea celuilalt în Transilvania în sec. XVIII-XIX*, coord. A. Magyari, N. Bocșan, S. Mitu.

¹⁸ S. Bărnuțiu, *Discursul...*, p. 48.

¹⁹ D.D. Roșca, *Oameni și climate*, Cluj-Napoca, 1971, pp. 84-85.

²⁰ *Mesagerul transilvan*, VII, nr. 1452 din 5 aprilie 1996, p. 6.